

Muslimer og kristne – tror vi på den samme Gud?

NOTTO R. THELLE

Innledning

Ja og nei

Vi ønsker gjerne å besvare vanskelige spørsmål med enkle svar. Det er nok rot i våre systemer om ikke gudstroen også skal problematiseres. Men de enkle svarene holder ikke overfor spørsmålet: Tror muslimer og kristne på den samme Gud? Det er mulig at spørsmålet er feil stilt. Men om vi aksepterer det som det står, er jeg kommet til at det først må besvares med et tydelig ja, og deretter med et like tydelig nei.

Av respekt for islam og dens hengivelse og tro må vi si at de søker Gud, vender sine bønner og sin tilbedelse mot den ene Herre, og at han hører deres bønner. «Hører ikke han som plantet øret?» heter det i Salmenes bok (94:9). Muslimenes bekjennelse til den ene, den barmhjertige og nåderike, herren over dommens dag, er en sann bekjennelse. Den stadfestes av de dypeste innsiktene i vår egen tro.

Av respekt for vår egen tro må vi tro at Gud gleder seg over enhver muslim som bøyer seg i ydmykhet med pannen mot jorden og underkaster seg verdens Herre.

Av respekt for islam og dens hengivelse må vi samtidig si at vi ikke tror på den samme Gud. Islam forkaster noen av de sentrale innsiktene i kristentroen: bekjennelsen til Faderen, Sønnen og Helligånden, én Gud i tre personer; og bekjennelsen til Kristus som Guds sønn, sann Gud og sant menneske. En muslim som omvender seg til kristendommen, har ikke bare byttet ut noen læresetninger, men er en frafallen. Han eller hun har sviktet sin religion, og kan i verste fall straffes med døden.

Av respekt for vår egen tro kan vi heller ikke si at vi tror på den samme Gud. Den felles bekjennelse til den Ene sprenges i stykker i selve kjernen til vår gudstro: Vi tror på en Gud som er Gud i Kristus. Den kristne påstand at Jesus er sann Gud og sant menneske, er for en muslim blasfemi.

Samme subjekt, forskjellige predikater?

La oss ta grammatikken til hjelp for å formulere en litt ubeskyttet tese. Kanskje kan vi si at subjektet er det samme, mens predikatene er forskjellige?

Subjektet er Gud, den ene, skaperen, herren over dommens dag, gjerne Allah. Allah er et før-muslimsk gudsnavn, beslektet med bibelske gudsnavn som *el, elohim*, og andre fororientalske betegnelser for guddommen. Arabiske kristne bruker fremdeles Allah når de bekjenner sin tro. Leser vi gjennom listen av gudsnavn i Koranen – det tales om de 99 skjønneste navn – er det mange vi uten videre kan bruke og bruker i vår egen tilbedelse og forkynnelse.

Hva så med *predikatene*? Et predikat er ord som predikerer, som utsier og beskriver hvorledes subjektet er eller handler. Mange av gudsnavnene i islam inneholder en rekke beskrivelser som kristne vil nikke bekreftende til. Her er det ikke bare sterke, maskuline og opphøyde Herre-betegnelser, men en rekke myke og feminine ord som beskriver Allahs ømhet, omsorg og varme. Allah er forbarmeren, den trofaste, den elskende, den som gir føde, den milde, osv.

For en kristen er det viktig å merke seg at Allah aldri omtales som Far. Mange tar det som et tegn på at forholdet til Allah mangler den varmen og omsorgen som ligger i den kristne tanke om barnekår hos Gud. Det er nok noe i dette, men den viktigste årsaken til at muslimene unngår å kalle Allah for Far, har nok sin bakgrunn i polemikken mot kristendommen og dens tale om Gud som Jesu Kristi Far. Om Allah skulle være Far, betyr det at han kan ha sønner som igjen kan gjøre ham rangen stridig. Det ville etter islamsk tankegang føre til flerguderi. Allah legger seg ikke til barn, han har ingen ved sin side (Sure 2:116–117).

Selv om altså Allah aldri omtales som Far, er det viktig å holde fast ved alle de predikatene som er felles i kristendom og islam. Det er for enkelt å si at subjektet er det samme, mens predikatene skiller. Også mange av predikatene binder oss sammen.

Men de predikatene som skiller, er likevel så sterke og dominerende at de splitter de to religionene på en avgjørende måte. Dette er ikke en trangsynt dogmatisk påstand, men er et historisk faktum hverken muslimer eller kristne har grunn til å kamuflere. Det gjelder ikke bare enkelte predikater og beskrivelser et sted i utkanten av troen. Det går inn i troens innerste sentrum, og derfor er de så skjebnesvangre i sin sprengkraft.

Tror alle kristne på samme Gud?

Før vi går videre, vil jeg komplisere det hele med et annet spørsmål som

kanskje burde forurolige oss mer en vi tenker over: Tror de kristne på den samme Gud? Dreier det seg ikke også her ofte om et felles subjekt (Gud), mens predikatene er så forskjellige at vi av og til står med helt motstridende forestillinger om hvorledes Gud er og handler?

For et års tid siden ble det utgitt et lite hefte skrevet av teologer fra den tredje verden: «Veien til Damaskus: Et kall til omvendelse fra kristne i den tredje verden» (Kirkens Nødhjelp 1990). De skriver om hvorledes politisk og religiøst reaksjonære kristne i Vesten motarbeider mange av de kristne i den tredje verden som arbeider for rettferd og frigjøring. Begge sider påkaller Guds og Jesu Kristi navn, og kirken blir en kamparena. «Er det den samme Gud som blir påkalt av begge sider?» spør de. «Er Gud på begge sider?»

Uttrykt på en annen måte: Tror general Pinochet og Dom Helder Camara på den samme Gud? Tror George Bush og Moder Theresa på den samme Gud? Tror Tutu og Fredrik de Klerk på samme Gud?

Bekjennelsen til den Ene

La oss gå litt nærmere inn på noen av de punktene vi har berørt.

Den felles arv – Abrahams barn

Jøder, kristne og muslimer har noe grunnleggende felles i bekjennelsen til den ene Gud. Tydeligst kommer det til uttrykk i de tre religionenes bevisste forsøk på å tilbakeføre sin tro til den felles stamfar, Abraham. Jøder og kristne taler om Abrahams og Isaks og Jakobs Gud. Muslimene fører sin slekt tilbake til Abraham og Ismael.

Ismael var Abrahams sønn med Hagar. Vi kjenner det fra 1 Moseboks beretning om hvordan Hagar ble drevet ut i ørkenen og holdt på å gå til grunne før hun endelig ble reddet av en Guds engel, og hun ga Gud navnet «Du er en Gud som ser» (1 Mos 16:13). Koranen forteller det hele på en annen måte, men mange av de samme motivene går igjen, og i Mekka deltar pilegrimene fremdeles i riter som henspiller på Hagars fortvilede leting etter en kilde i ørkenen. Ja hele pilegrimsreisen er full av allusjoner til Abraham, Hagar og Ismael. Sju ganger går pilegrimene i ring rundt Kaba mot solens retning, slik Abraham gjorde det. Sju ganger løper de frem og tilbake i Mekkas gater til minne om Hagars desperate leting etter vann i ørkenen. Ved Zamzam-kilden like ved Kaba henter de vann fra den kilden engelen Gabriel ifølge legenden lot velle frem. Høydepunktet kommer fra den åttende dagen, med tre dagers vandring til forskjellige steder utenfor Mekka. Pilegrimene står en halv dag i solsteken for å minnes Abraham som «sto» mot avgudene, de

kaster steiner til minne om Abrahams kamp mot Djevelen, og avslutter med en offerhandling til minne om Abrahams offer. Offerfesten er den andre av islams to årlige fester, og feires samtidig av muslimer over hele verden.

Isak og Ismael var ikke så gode brødre, men begge hadde Abraham til far. Som kristne taler vi om Abraham som troens far, han som satte håp mot håp og trodde på løftet. Muslimene ser på Abraham som den første muslim, dvs. en som vraket avgudene og søkte den ene Herre. Islam betyr «underkastelse», og en muslim er «en som underkaster seg» og hengir seg til den ene Herre. Islam omtaler Abraham som Gudsøker, Gudhengiven, «muslim». Som Koranen uttrykker det:

Da hans Herre sa til ham: 'Hengi deg til Meg',
svarte han, 'Jeg hengir meg til all verdens Herre'.
Og Abraham påla sine sønner dette og Jakob likeså:
'Mine sønner, Gud har valgt religionen for dere,
så gå ikke i døden annet enn i tjenende hengivelse'.
(Sure 1:125f)

Islam er «tjenende hengivelse» til Allah, all verdens Herre, den barmhjertige, den nåderike, herren over dommens dag.

Vi vet også at islam regner med de bibelske profeter som sine, helt fra Adam til Kristus. Muslimene gir jøder og kristne en spesiell status som Bokens folk. De taler om evangeliet, *injl*, ser opp til Maria som Jesu mor, stadfester jomfrufødselen og holder fast på Jesu under. På en måte fremstilles Jesus med mer overmenneskelige kvaliteter enn Muhammed selv. Jesus gjorde mirakler og ble født på en overnaturlig måte, mens Muhammed bare var et vanlig menneske.

Vi skal senere se hvorledes denne felles arv er utgangspunktet for splittelsen mellom kristendom og islam, blant annet fordi islam vraker de sentrale kristne lærepunkter og ser på Bibelen og Evangeliene som en grov forvrengning av historien.

På tross av avvik – anerkjennelse av islams gudstro

På tross av disse avvikene, har det vært en dominerende tradisjon i kirken å se på islam, ikke som en annen religion, men som en heretisk bevegelse. Når islam avviste treenighetslæren og Jesu guddommelighet, og omtolket det som skjedde på korset, var dette ikke noe nytt i kirkens historie. Det var noe man kjente fra tidligere heretiske retninger. Mye tyder på at disse tankene dukket opp i islam nettopp som påvirkning fra disse. Muslimer avviser konsekvent en slik tolkning, ettersom de anser

Muhammets budskap som en direkte åpenbaring. Men for kirken var det ikke unaturlig å «plassere» islam som ett av mange heresier.

Bildet av Muhammed som skismatiker fikk et klassisk uttrykk i Dantes «Den guddommelige komedie». I dette middelalderverket får Muhammed sin straff i Helvetet, men deler der skjebne men en lang rekke av kirkens skismatikere. Liksom heretikerne i levende live splittet kirken, straffes de nå med at deres kropper deles opp. Muhammed er kuttet i to fra haken til skrittet, og hans svigersønn Ali sitter med kløyvd hode. De brutale bildene hører tiden til, men i vår sammenheng er det et poeng at de straffes på linje med kirkens mange skismatikere.

I parentes bemerket, kan det nevnes at «filosofene», det vil si de muslimske teologene som formidlet aristotelisk innsikt til Europa og blant annet betød mye for Thomas Aquinas, plasseres i «limbo». Limbo er i katolsk tradisjon stedet mellom paradiset og helvete som var gjort i stand for de rettferdige som døde uten å kjenne Kristus, først og fremst de fromme og hellige fra den gamle pakt. På en måte befant middelalderens muslimske og kristne teologer seg i et felles filosofisk rom, med en gudstro som utfoldes innen felles filosofiske rammer. Derfor var det naturlig å gi de muslimske filosofene en status på linje med de gammeltestamentlige fromme.

Et av de klareste uttrykkene for bevisstheten om en felles gudstro finner man i traktaten «Om trosfreden», skrevet av Nicolaus Cusanus på 1400-tallet. Cusanus var ikke bare teolog og filosof, men en fremtredende kirkeleder, en av de store diplomatene i forhandlingene mellom Rom og Konstantinopel, og også en brobygger mellom kristendommen og islam. Hans traktat om trosfreden er formet som en samtale i himmelen, og samler seg i tanken om at på tross av store forskjeller i religiøse uttrykksformer, dreier de forskjellige religionene seg om en felles søken etter den ene Gud. Han formulerer blant annet slagordet «*una religio in rituuum varietate*»: i mangfoldet av riter dreier det seg om én religio, det vil si om én hengivenhet, én from rettethet. Man kan stille mange spørsmål til Cusanus' tanker, men han ga et veltalende uttrykk for en grunnleggende anerkjennelsen av intensjonen i islams gudstro.

Der er andre langt mer negative vurderinger av islam innen kirken. Ikke minst skapte truselen om en islamsk ekspansjon i Europa gjennom det ottomanske rike en grunnleggende frykt for islam som en aggressiv og truende nabo i sørøst. Samtidig skapte vestlig kolonialisering og dominans i muslimske land en overlegenhetsfølelse som førte til en ensidig nedvurdering av islam.

Tar vi et langt sprang frem til våre dager, kan vi kanskje si at både romersk-katolske og evangeliske kristne har revidert sine holdninger,

og er i ferd med å forme en mer realistisk vurdering av islam. Denne nye holdning kommer godt til uttrykk i Det annet Vatikankonsils dekret om de ikke-kristne religioner. Der anmodes kirkene om å se med aktelse på muslimene, som «tilber den ene, levende, i seg selv hvilende, barmhjertige og allmektige Gud, himmelens og jordens skaper, som har talt til menneskene». Deres gudsfrykt, deres liv i bønn og deres moralske idealer har krav på respekt. På tross av århundrenes gjensidige stridigheter og fiendskap oppfordres «alle til å glemme det som har vært, til oppriktig å øve seg i gjensidig forståelse og til i fellesskap å forsvare og fremme den sosiale rettferdighet, de etiske verdier, freden og friheten for alle mennesker».

Veiene skilles

Vi har allerede vært inne på islams respektfulle holdning overfor Jesus. Han er Messias, profet, undergjører, Guds tjener, Ordet fra Gud. Men likevel blir motsetningene så store på sentrale punkter at samtalen går i stå. Motpartens synspunkter blir uakseptable, ja blasfemiske. Vi skal her se kort på to sentrale punkter: læren om inkarnasjonen – det at Gud ble menneske, og forståelsen av Jesu død på korset.

Ordet ble kjød

Inkarnasjonen er et av de sentrale kristne lærepunkter. Det dreier seg om det mysterium at Gud ble menneske: Den allmektige steg ned, gikk inn i verdens lyst og larm og pine, ikke for å tjenes, men for selv å tjene og bøye seg i støvet for mennesket.

La meg knytte det til Johannesevangeliets tale om Ordet, Logos. «I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud,» heter det i Joh 1:1. Ordet er både skaperordet som Gud talte i begynnelsen (1 Mos 1:1–3) og den orden og mening (logos) som er nedlagt i det skapte. Johannes identifiserer dette Ordet med Kristus, og sier at han er til fra evighet hos Gud. Når Johannes så sier at «Ordet ble menneske (kjød) og tok bolig iblant oss», innfører han en orden som går på tvers av de fleste religioners forestillinger om guddommelig høyhet og makt. Ikke minst går det på tvers av islams forestillinger om guddommen.

Koranen har ord som minner om Bibelens skapelsesforestillinger. Allah befaler, og det skjer. Hans ord skaper hva det nevner. Hans bud er urokkelig. Igjen og igjen gjentas det at når Gud bestemmer en ting, sier han bare: «Bli», og den er. Det som er viktig i vår sammenheng, er at dette knyttes til Jesu fødsel og brukes som polemikk mot kristendommen.

De (kristne) sier: «Gud har lagt seg til barn.» Ære være Ham!
Nei, alt som er i himmel og på jord tilhører Ham,
alt er ham underdanig.
Han er himmelens og jordens skaper.
Når han har besluttet en ting,
sier han bare «Bli», og så blir det.
(Sure 2:110–111; se også 3:42)

I kristendommen er Guds vei til mennesket lengre, dypere ned, mer smertefull. Det er ikke nok at Gud taler sitt ord fra det høye. Jesus er ikke bare et menneske som er skapt på en underfull måte. Jesus er det Ordet selv som blir kjød og tar bolig iblant oss. Tanken er ikke bare at guddommen husker at mennesket er støv, taler fra det høye og oppreiser en profet med sitt skapende ord. Den høyeste går selv inn i verden, lever sitt liv i støvet, og blir en del av et skjebnefellesskap. Det er dette som så genialt kommer til uttrykk i mange av våre julesanger, hvor dikterne aldri blir trette av å undre seg over Jesu fødsels mysterium. I Jesu føderom «samles mine tanker som i en hovedsum», skriver Brorson.

Der kan med takk jeg finne
hvori min ros består,
når Jesu krybbes minne
meg rett til hjerte går.

Men under uten like,
hvor kan jeg vel forstå
at Gud av himmerike
i stallen ligge må!
At himlens fryd og ære,
det levende Guds ord
skal så foraktet være
på denne arme jord!

Hvi skulle herresale
ei smykket for deg stå?
Du hadde å befale
alt hva du pekte på.
Hvi lot du deg ei svøpe
i lyset som et bånd,
og jordens konger løpe
å kysse på din hånd?

En spurv har dog sitt rede
og sikre hvilebo,
en svale må ei bede
om nattely og ro,
en løve vet sin hule
hvor den kan hvile få –
skal da min Gud seg skjule
i andres stall og strå?
(NoS 45)

Når vi ser nærmere på bildet av Gud som taler fra det lave, gir seg over i menneskers hender og deler våre kår, dreier det seg om et gudsbilde som er radikalt annerledes enn det vi møter i islam.

Jesu død på korset

Den samme markerte forskjellen kommer til uttrykk i forståelsen av Jesu død. Jesu lidelse og død er et dramatisk og – for mange muslimer og mange andre – anstøtelig bilde av en Gud som gir avkall på allmakten og bokstavelig gir seg over i menneskers hender. Når Koranen og Bibelen motsier hverandre på dette punkt, dreier det seg ikke bare om detaljer i en historisk beretning, men om selve fundamentet i gudsbildet.

Mens kristne bekjenner at Jesus ble «pint under Pontius Pilatus, korsfestet, død og begravet, for ned til dødsriket», ser det ut til at Koranen avviser at Jesus virkelig døde på korset. Jødene trodde de hadde drept Messias, Jesus, Marias sønn, Guds sendebud, sier Koranen.

Men de drepte ham ikke, og de korsfestet ham ikke,
men det fortonet seg slik for dem . . .
Tvertimot, Gud har tatt ham til Seg.
Gud er mektig, – vis.
(Sure 4:156)

Ordene er ikke helt entydige, men ifølge tradisjonen, befridde Gud Jesus fra korset og tok ham til seg.

Den kjente kristne islamkjenneren Kenneth Cragg understreker at islams anliggende var å bekjenne at korsdøden ikke burde ha funnet sted. Kjærligheten kunne ikke beseires på denne måten. Derfor vil islam så å si redde Jesus fra korsdøden. På en måte står de sammen med Peter i protesten mot det urimelige i Jesu vei, slik det beskrives i Matteusevangeliet (16:21–23).

Men for kirken er dette et være eller ikke-være. Det går ikke bare på spørsmålet om troskap mot det som virkelig skjedde, men det dreier seg

om selve gudsbildet. Og her er vi altså ved et punkt hvor samtalen lett går i stå. La oss tale tydelig men varsomt om det som ligger oss på hjertet.

Vi har for en tid siden hatt en opprivende strid om blasfemi: Muslimer over hele verden har følt at deres Gud ble spottet ved en bok som besudlet Profeten og hans budskap. Kristne er ikke ukjent med sorgen og harmen over tilsvarende latterliggjørelse av kristentroen. «Gud lar seg ikke spotte,» sier vi med henvisning til Skriften (Gal 6:7). Og våre muslimske venner vil si det enda sterkere: Gud er den opphøyede, den allmechtige, hevet over all svakhet. Hans navn er hellig og må ikke besmittes. All spott må straffes. All mostand må overvinnes.

Men likevel sier evangeliene på en måte det motsatte. Hvis det er sant at Kristus er Guds ansikt og nærvær i verden, tror vi faktisk på en Gud som nettopp lar seg spotte. Kristus er prøvet i alt slikt som oss, heter det i Hebreerbrevet (4:14–16). Han gikk så langt inn i vår smerte og fornedrelse at intet menneskelig er ham fremmed: angsten og dommen og dødens mørke. Og poenget er at nettopp dette er guddommens sanne ansikt.

Vi ser det i nesten alle fristelsestekstene i Det nye testamente. De sataniske fristelser ved begynnelsen av Jesu gjerning lokket ham til å gå makten og ærens vei. Bruk din makt, gjør stener til brød, kast deg ut fra tempelets topp! Sømmer det seg ikke for den allmechtige å vise at ham tilkommer makten og æren i evighet? (Matt 4:1–11)

Peter avviste de forferdelige ord om lidelse og død som om Jesus selv sto der og spottet Gud. Det må aldri skje, sa han, så å si på Guds vegne. Men han fikk høre på dette punkt hadde han ingen sans for det guddommelige.

Og så igjen på korset den siste fristelse: Hvis du virkelig er Guds sønn, så stig ned av korset! Da skal vi tro. Bruk din makt, la de himmelske legioner gripe inn. «Andre har han frelst, seg selv kan han ikke frelse,» lød de spottende ord (Matt 27:42–43). Folk så en svak Gud i ham som endte på korset. Og på en måte hadde de rett. Men de ordene som var ment som spott, har i evangeliet en dypere klang, og ble en skjult bekjennelse: «Andre har han frelst, seg selv kan han ikke frelse!» Slik er Gud, til forskjell fra alle andre makter og guder! Denne verdens herrer og makthavere av alle kategorier kan det med å frelse seg selv, berge skinnet, kjempe for æren og seieren. Men andre kan de ikke frelse. Gud er annerledes: Andre frelser han, men selv er han villig til å gå til grunne. Kristus ble pint og plaget og spottet til døde, men ba for sine motstandere og velsignet dem som spottet ham. Gud lar seg spotte.¹

En Gud som bøyer seg i støvet

Jeg skal ikke gå i detaljer på dette punkt med henblikk på islam. Det er ikke sant at islam ikke kjenner til Guds nåde og barmhjertighet, slik det av og til hevdes. Og vi har saktens mye å lære av muslimes totale underkastelse under hans vilje. De minner oss om at også kristne er Guds tjenere som kaster seg i støvet for Den høyeste.

Men midt i det som gjør oss til søsken i troen på den ene Gud, er der noe sentralt som skiller oss. Den opphøyde og hellige, den ene himmelens og jordens skaper, er samtidig den som i Kristus har gjort sett til ett med vår skjebne. Gud selv bøyd seg i støvet, så dypt at intet menneskelig er ham fremmed. «Kristendommens enestående storhet er dens tro på en fattig Gud, som et sår i den absolutte,» sier en fransk pater. «Intet menneske kunne finne på det; det måtte en åpenbaring til.»²

NOTER

1. Motivet tas opp av Kosuke Koyama i *Mount Fuji and Mount Sinai* (Maryknoll, NY: Orbis, 1984), s. 260.
2. Jean Sullivan, *Morning light: The spiritual journal of Jean Sullivan* (New York: Paulist Press, 1988), s. 13.

Notto R. Thelle, f. 1941, cand. theol. TF 1965, dr. theol. 1983. Misjonsprest i Japan (Den Nordiske Østasiamisjon – Buddhistmisjonen) 1969–1985. Professor i misjonsvitenskap og økumenikk ved Det teologiske fakultet (UiO) 1986–.

Muslims and Christians: Do we believe in the same God?

The article argues that there is no simple solution to this question; – it has to be answered by both a yes and a no. The common heritage and the confession of the one lord and creator of the universe unite the two religions. A historical review indicates a traditional willingness within the Christian churches to recognize the Muslim belief in the one God as a valid confession. On the other hand, at the very center of the common confession, Muslims and Christians have so divergent images of God that the two religions reject the views of the counterpart as heretic and even blasphemous. Two particular points are singled out for further discussion: the understanding of the incarnation and of the death and suffering of Christ.